

Rausvažiedis bumbuliuotis

Dais cotinifolia

Rausvažiedis bumbuliuotis – medis

Dr. Jurga Motiejūnaitė

Bumbuliuočių gentis nepakankamai ištirta, todėl skirtinguose šaltiniuose minimas skirtingas rūšių skaičius: nuo dviejų iki dvidešimt penkių. Bumbuliuočiai yra medžiai ir krūmai, visi paplitę pietrytinėje bei pietinėje Afrikoje ir Madagaskare. Vardą genčiai davė botanikos tėvas Karlas Linėjus, dėl pažiedžių, kurios drauge su ilgais žiedynstiebiais primena paruoštą uždegti fakelą – Dais senovės graikų kalba ir reiškia fakelą.

Bumbulus primenantys žiedynai

Rausvažiedis bumbuliuotis yra krūmas arba nedidelis medelis su apvalia laja. Užauga iki 4–8, retai 12–15 metrų aukščio, nors pasodinti retai išsistiebia daugiau nei 6 metrus. Auga greitai, apie metrą per metus. Žievė lygi, ruda su balsvomis dėmelėmis. Lapai pailgai elipsiški arba kiaušiniški, paprastai apie 7–10 cm ilgio ir 5 cm pločio, bet gali užaugti ir didesni. Lapo lakštas lygus, bliz-

gantis, iš pradžių žalias, vėliau tampa melsvai žalsvu, seni lapai pagelsta. Apatinė jų pusė visada būna kiek šviesesnė, kraštai lygūs. Lapkočiai gelsvai žalsvi, trumpi – iki 6 mm. Žiedai kvapnūs, rožiniai, rečiau rausvai purpuriniai ar balti, po 20–60 susitelkę į rutuliškus, bumbulų primenančius, maždaug 10 cm skersmens žiedynus, kurie formuojasi ant antramečių šakelių. Žiedynus prilaiko nuo 2 iki 6 tvirtų žalių pažiedžių. Kiekvienas

žiedynas auga ant ilgo, iki 8 cm žiedynstiebio. Paskiri žiedai yra vamzdžiški, apie 3 cm ilgio, su penkiais atsilenkiančiais vainiklapiais ir 10 kuokelių su ryškio- geltonomis ar oranžinėmis dulkinėmis. Augalas žydi apie tris savaites. Žiedus apdulkina vabzdžiai. Peržydėjus taurelė ir pažiedės paruduoja ir sukietėja, jų viduje bręsta vaisiai – smulkūs raudonai rudi riešutėliai. Juodos kiaušiniškos sėklos subręsta per du mėnesius po žydėjimo. Jų luobelę dengia smulkios mėsingos ataugėlės. Sėkloms išbyrėjus, kietos, rudos pažiedės dar ilgam lieka ant šakų, sulaukdamos ir naujo derliaus.

Afrikos kalnų augalas

Savaime rausvažiedžiai bumbuliuočiai paplitę pietrytinėje ir pietinėje Afrikoje: nuo Kenijos

Žiedynas

iki Pietų Afrikos respublikos, taip pat Madagaskare. Auga vėsiuose miškuose subtropikuose arba tropikuose kalnų šlaituose, upelių pakrantėse, nuo 1200 iki 2300 metrų virš jūros lygio. Mėgsta saulės šviesą ir vandeniui pralaidų dirvožemį. Atsparūs sausrui ir lengvoms šalnoms, ypač senesni medžiai, nors ilgesnių šalčių neištveria. Vėsesnėse augavietėse žiemą trumpam numeta lapus, šiltesnėse vietovėse gali būti visžalis

Puošnus ir atsparus

Kadangi rausvažiedis bumbuliuotis ne tik labai puošnus, bet ir gana atsparus augalas, o jo šaknys nesistengia išversti ir išardyti visko, kas pasitaiko jų kelyje, be to, lengvai dauginasi sėklomis, jis mėgstamas sodininkų ir miesto želdintojų. Tiesa, tai, kad sėklos labai lengvai sudygsta, yra ir prasta augalo savybė, nes tenka ravėti gausybę sudygusių savaiminukų.

Daugiausiai rausvažiedžiai bumbuliuočiai žinomi kaip dekoratyviniai augalai dėl gausių ir įspūdingų žiedų. Tačiau Afrikoje seniau, o kai kada ir dabar, iš nuluptos žievės gaunamas la-

Nužydėję žiedai ir bręstantys vaisiai

bai stiprus pluoštas, tinkamas dempliams austi ir vyti itin kokybiškoms virvėms. Išdžiūvusios pažiedės naudojamos sausų augalų kompozicijoms, trimačių modelių gamybai, su jomis mielai žaidžia vaikai. Lapų nuoviru malšinami pilvo skausmai.

Vardų painiava

Europoje apie šį augalą sužinota 1764 m., tačiau ir šiandien jis populiariausias savo gimtinės soduose ir parkuose, ypač Pietų Afrikos respublikoje, o kitur sodinamas daug rečiau. Gal dėl to bumbuliuočiai neturi daug vardų: juos vadina bumbulų ar adatinių medžiais. Afrikanso kalba jie vadinami kannabas(nuo žodžio

kanna), vardu, kuriuo hotentotai vadino kelias augalų rūšis, priklausančias tai pačiai timelėjinių šeimai, kaip ir bumbuliuočiai. Vardas išreiškė jų visų bendrą savybę – itin sunku laužyti jų šakeles: dėl stipraus pluošto žievė laužiant netrūksta, o tik pleišėja. Tiesa, šis vardas irgi neapsiėjo be kvailių nesusipratimų. Atrodo, kad kolonistai afrikaneriai blogai išgirdo ar supainiojo hotentotų naudojamus vardus, mat vardu kanna pastarieji vadina Sceletium genties sukulentus, pasižymintčius narkotinėmis savybėmis, kai kramtomi, tuo tarpu timelėjinių šeimos medžius ir krūmus hotentotai vadino gonna. Įprastinė istorija.